

รูปแบบการเรียนรู้เชิงพุทธในศตวรรษที่ 21

Model Buddhist Learning in The 21st Century

พระครูปลัดธีระชัย อชิโต (ธีรญาณ วีระชัยกุล)¹

Phrakrupladthirachai Achito

ทำวิจัยเมื่อ พ.ศ. 2559

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการเรียนรู้เชิงพุทธในศตวรรษที่ 21 มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการเรียนรู้เชิงพุทธ และทักษะแห่งความรู้ในศตวรรษที่ 21 เพื่อพัฒนาทักษะความรู้ในศตวรรษที่ 21 ด้วยหลักการเรียนรู้เชิงพุทธ เพื่อนำเสนอรูปแบบการเรียนรู้เชิงพุทธในศตวรรษที่ 21

ผลการศึกษา การเรียนรู้เชิงพุทธและทักษะแห่งความรู้ในศตวรรษที่ 21 ต้องเป็นไปตามวัตถุประสงค์เชิงมโนธรรมและวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม เน้นวิธีการเรียนรู้ การค้นพบด้วยตนเอง การประเมินตนเองและปรับปรุงแก้ไขผลแห่งการปฏิบัตินั้นเป็นนิมิต โดยมีครูเป็นกัลยาณมิตรคอยชี้แนะแนวทาง ช่วยสร้างบรรยากาศทางวิชาการ และสิ่งแวดล้อมที่มีสุนทรียภาพ โดยมีกระบวนการที่ผู้สละทั้ง 6 ประการของมนุษย์ในการเรียนรู้ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ได้สัมผัสและสัมพันธ์กับสิ่งเร้า เกิดธาตุรู้ คือ รู้สึก หมายรู้ รู้คิด รู้แจ้ง และมีการกระทำโต้ตอบฝึกฝนอบรมตนเองหรือโดยกัลยาณมิตรจนประจักษ์ผล เกิดความรู้และความดี พัฒนาทักษะความรู้ในศตวรรษที่ 21 ด้วยหลักการเรียนรู้เชิงพุทธ การจัดการการเรียนรู้ทางอายตนะทั้ง 6 เป็นการจัดการการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์โดยอาศัยกระบวนการทั้ง 2 คือ ควบคุมพฤติกรรมทางกายและทางวาจา (ศีล) ฝึกฝนอบรมพฤติกรรมทางใจให้สงบจากสิ่งรบกวนใดๆ (สมาธิ) พัฒนาความคิด ทักษะสติให้ถูกต้องตั้งตามแนวแห่งพุทธะ รู้เท่าทันปัจจุบันสามารถเผชิญกับปัญหาได้อย่างองอาจไม่ขาดกลัว (ปัญญา) ซึ่งมีขั้นตอนการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์ 6 ขั้นตอน รูปแบบการเรียนรู้เชิงพุทธในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย การเรียนรู้ผ่านขั้นตอนการเรียนรู้ทั้ง 6 ขั้นตอนด้วยอายตนะภายในและภายนอกเสริมด้วยทักษะการเรียนรู้เป็นไปตามโมเดล L S 3R x 7C Model

คำสำคัญ : รูปแบบ 1. การเรียนรู้เชิงพุทธ 2. ศตวรรษที่ 21

Abstract

Research Style Buddhist learning in the 21st century aims. To study Buddhist learning and skills of knowledge in the 21st century is to develop skills in the 21st century with the principles of Buddhist learning. The present form of Buddhist learning in the 21st century. The study of

¹ สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษาศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Buddhist learning and skills of knowledge in the 21st century must be based on objective, conscientious and behavioral objectives. Focus on learning methods Self-discovery Self-assessment and improvement of practices that result perpetuity. A good friend who is a teacher guidance. Helped create an atmosphere of academic and environmental aesthetics. The process that senses the six pillars of human learning is the eyes, ears, nose, tongue, body, mind, experience and relationships to what we are elemental to know is feeling, perception, cognition, knowledge and action, interactive training manual. or the goodwill manifested by results Knowledge and good Acquisition of knowledge in the 21st century with the principles of Buddhist learning. Management perception sense and 6 as learning management along Buddhism through the entire third is behavior, physical and verbal (commandment) training habits of mind to calm things any distractions (concentration) development. the idea was to have a good attitude along the lines of the enlightened. Knowingly present to face the problem may not fear (IP), which is the process of learning by Buddhist six-step model based learning Buddhism in the 21st century include learning through the process of learning. both internal and external sense with 6 steps reinforced by learning skills follow the model LS 3R x 7C model.

Keywords : 1. Mode 2. Buddhist Learning 3. The 21st Century.

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

ศาสตร์แห่งความรู้ในกระแสโลกในศตวรรษที่ 21 ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม สภาวะของข้อมูลข่าวสารที่ไร้พรมแดน กลไกของการแข่งขันสูงทุกรูปแบบ ตลอดจนแนวโน้มการเปิดเสรีทางการศึกษา ศักยภาพของเทคโนโลยีการสื่อสาร โทรคมนาคม และสังคมแห่งความรู้ ส่งผลต่อสถาบันอุดมศึกษา ทำให้เกิดกระแสการปฏิรูปอุดมศึกษาในประเทศต่างๆ ทั่วโลก ในภาวะปัจจุบันการอุดมศึกษาไทยได้รับผลกระทบดังกล่าว นอกจากนี้ยังเผชิญกับกระแสกดดันภายในประเทศอันได้แก่ การเพิ่มปริมาณของนักศึกษา ความคาดหวังของสังคมที่มีต่อการอุดมศึกษา ปัญหาคุณภาพบัณฑิต การขาดแคลนอาจารย์ที่มีคุณภาพ หลักสูตรที่ขาดความหลากหลาย กระบวนการเรียนการสอนที่ไม่เอื้อต่อการแสวงหาความรู้ สภาพความจำกัดด้านกำลังคนและงบประมาณ ประสิทธิภาพของการบริหารจัดการ และคุณภาพของการจัดการศึกษา เป็นต้น (สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย, 2554), หน้า 47-82) ดังนั้นสถาบันอุดมศึกษาจึงต้องมีการปรับตัวโดยการปฏิรูปการศึกษาเพื่อให้ทันต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวซึ่งกำหนดอยู่ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติของประเทศ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และ ฉบับที่ 2 (แก้ไข) พ.ศ. 2545 มีผลให้เกิดการปฏิรูปการศึกษา อันเป็นวาระสำคัญแห่งชาติ มีสาระสำคัญ 9 หมวด โดยเฉพาะหมวด 4 แนวทางการจัดการศึกษาเป็นการปฏิรูปการเรียนรู้ที่ถือว่าเป็นหัวใจของการปฏิรูปการศึกษา ซึ่งทุกหมวดในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ จะมุ่งประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน สาระสำคัญของหมวดนี้จะครอบคลุมหลักการ สาระ และ กระบวนการจัดการศึกษาที่

เปิดกว้างให้แนวการมีส่วนร่วมสร้างสรรค์ วิสัยทัศน์ใหม่ทางการเรียนการสอนทั้งในและนอกระบบโรงเรียน สาระที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด เริ่มมาตราที่ 22 ถึงมาตราที่ 20 มีสาระสำคัญ 8 เรื่องใหญ่ๆ ด้วยกันคือ มาตราที่ 22 หลักการจัดการศึกษายึดหลักผู้เรียนทุกคนมีความสามารถรู้และพัฒนาตนเองได้ ถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด มาตราที่ 22 สาระการเรียนรู้เน้น ความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา มาตราที่ 24 กระบวนการเรียนรู้ มาตราที่ 25 บทบาทของรัฐในการส่งเสริมแหล่งการเรียนรู้ มาตราที่ 26 การประเมินการเรียนรู้ มาตราที่ 27, 28 การพัฒนาหลักสูตรระดับต่างๆ มาตราที่ 29 บทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และมาตราที่ 20 การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552), หน้า 27)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ เป็นบทบัญญัติให้ทิศทางการปฏิรูปการศึกษาชัดเจนขึ้น ซึ่งมาตราที่ 22 ที่กล่าวถึงหลักการจัดการศึกษา ยึดหลัก 2 ประการ ได้แก่ ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด และประการสุดท้ายกระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ (สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ, 2544), หน้า 17.) ในการปฏิรูปการศึกษานั้น หัวใจสำคัญคือ การปฏิรูปการเรียนรู้หรือการเรียนการสอนโดยมุ่งให้ผู้เรียนรู้วิธีเรียนรู้ มีการเชื่อมโยงกับชีวิตจริง (ประเวศ วะสี, , 2542), หน้า 22.) ดังนั้นการปฏิรูปการเรียนรู้หรือการเรียนการสอนจึงเป็นภารกิจหนึ่งที่มุ่งสร้างความแข็งแกร่งทางวิชาการที่ยั่งยืนให้กับระบบอุดมศึกษาโดยเน้นมาตรการพัฒนารูปแบบและวิธีการสอนให้มีความหลากหลาย และเหมาะสมกับธรรมชาติของผู้เรียน (สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย, หน้า 25)

การจัดการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฉบับที่2 (แก้ไข) พ.ศ. 2552 นั้น การจัดการเรียนรู้มุ่งให้ผู้เรียนได้รับความรู้ด้านเนื้อหาสาระ พัฒนาทักษะ กระบวนการคิด เตรียมการเพื่อเผชิญสถานการณ์ รวมถึงการประยุกต์ความรู้เพื่อป้องกันและแก้ปัญหา เน้นการศึกษาตลอดชีวิต สอดคล้องกับหลักการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้หลัก 4 ประการของยูเนสโก คือ การเรียนเพื่อรู้ การเรียนรู้เพื่อปฏิบัติได้จริง การเรียนรู้เพื่ออยู่ร่วมกัน และการเรียนรู้เพื่อชีวิต (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2540), หน้า 121)

จากแนวคิดนี้ เมื่อศึกษาวิวัฒนาการการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์เฉพาะทาง เป็นสถานศึกษาที่ทำการสอนและวิจัย มหาวิทยาลัยแห่งนี้จัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การศึกษาวิจัยส่งเสริม และให้บริการวิชาการพระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ รวมทั้งการทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ภายใต้พระธรรมวินัย มหาวิทยาลัยเป็นนิติบุคคล มีสถานภาพทางกฎหมายทั้งกฎหมายเอกชนและมหาชน มีอำนาจในการทำนิติกรรม มีสิทธิหน้าที่ และได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย มีการจัดองค์กรและการบริหารงานที่ไม่ได้อยู่ภายใต้บังคับบัญชาของส่วนราชการใดส่วนราชการหนึ่ง เป็นรูปแบบขององค์กรที่เกิดขึ้นจากการกระจายอำนาจทางการบริหารหรือทางเทคนิคของรัฐ โดยมีสภามหาวิทยาลัยทำหน้าที่ในการกำหนดนโยบายและกำกับดูแลการบริหาร มีความเป็นอิสระในการบริหารงานทั้งทางด้านวิชาการ การบริหารงานบุคคล และการบริหารกิจการที่มีความคล่องตัว ภายใต้การควบคุมกำกับขององค์กร 2 ส่วน คือ นายกรัฐมนตรี ที่ทำหน้าที่กำกับดูแลในเรื่องทั่วไป และมหาเถรสมาคมทำหน้าที่กำกับควบคุมการเรียนการสอน และการทำวิจัยให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย

ศาสตร์แห่งความรู้เชิงพุทธที่มหาวิทยาลัยจัดการศึกษานั้นบูรณาการความรู้กับศาสตร์สากลทุกศาสตร์ที่จัดการเปิดหลักสูตรการเรียนการสอนทุกคณะวิชาของมหาวิทยาลัย แต่ก็พบว่าการบูรณาการศาสตร์แห่งความรู้ที่กระแสนการเปลี่ยนแปลงของสากลยังต้องพัฒนาอีกมากโดยเฉพาะการจัดการเรียนการสอนตามปณิธานของมหาวิทยาลัยควบคู่กับศาสตร์สมัยนั้น จำเป็นต้องศึกษาวิจัยให้ได้องค์ความรู้มาพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เชิงพุทธ เพื่อเสริมสร้างการบูรณาการศาสตร์แห่งความรู้ให้ชัดเจนต่อไป

ผู้วิจัยจึงให้ความสนใจที่จะทำการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เชิงพุทธ เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการเรียนรู้ โดยทำการศึกษาในประเด็นต่างๆ ดังนี้ 1. ด้านหลักสูตร ผู้สอนสามารถนำไปวางแผนการเรียนรู้โดยพิจารณาความสนใจ ลักษณะผู้เรียนและสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ตามบริบทนั้นๆ 2. ด้านการสอน ผู้สอนสามารถจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและใช้สภาพการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับผู้เรียน ผู้สอนควรจัดโครงสร้างการเรียนรู้ที่มีความหมายและสัมพันธ์กับปัญหาที่แท้จริง ตลอดทั้งส่งเสริมให้เรียนรู้จากสภาพภายนอกห้องเรียน 2. การประเมินผล ควรให้ผู้เรียนได้เข้าใจลีลาการเรียนรู้ (Learning Style) ของตนและความสนใจที่จะเรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้ตรวจสอบและปรับปรุงกระบวนการเรียนรู้ของตนนับตั้งแต่เริ่มมีการเรียนการสอนเกิดขึ้น (ประหยัด จิระวรพงศ์, 2549, หน้า 6-12) ทำให้ผู้เรียนมีความสุขในการเรียนรู้ เกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและการประกอบอาชีพได้

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาการเรียนรู้เชิงพุทธและทักษะแห่งความรู้ในศตวรรษที่ 21
- 2.2 เพื่อพัฒนาทักษะความรู้ในศตวรรษที่ 21 ด้วยหลักการเรียนรู้เชิงพุทธ
- 2.3 เพื่อนำเสนอรูปแบบการเรียนรู้เชิงพุทธในศตวรรษที่ 21

3. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเรียนรู้เชิงพุทธในศตวรรษที่ 21” นี้ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีการศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพ แบ่งขอบเขตการวิจัย ดังนี้

3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษารูปแบบการเรียนรู้เชิงพุทธเพื่อเสริมสร้างการบูรณาการศาสตร์แห่งความรู้จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างๆ ดังต่อไปนี้ การเรียนรู้เชิงพุทธ 6 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 พระพุทธศาสนามองมนุษย์ ทั้งในฐานะที่เป็นเอกัตบุคค (As an Individual)

ขั้นตอนที่ 2 มนุษย์เป็นเวไนยสัตว์ หรือ เวไนยบุคคล สามารถได้รับการสั่งสอน ฝึกฝนและอบรมบ่มนิสัยได้ ขึ้นอยู่กับอุปนิสัยของแต่ละบุคคลที่จะสามารถรับการอบรมสั่งสอนได้

ขั้นตอนที่ 3 มนุษย์มีภาวะทางสติปัญญาแต่กำเนิด (สชาติปัญญา) และแม้ว่ามนุษย์จะมีความแตกต่างกัน ก็จำเป็นต้องได้รับการพัฒนาให้เกิดการเรียนรู้ (โยคปัญญา)

ขั้นตอนที่ 4 พระพุทธศาสนาอธิบายหลักการเรียนรู้ของมนุษย์ว่าเกิดขึ้นในวิถีชีวิตมีลักษณะเป็นองค์รวมของ รูป (กายภาพ: กาย-วาจา) กับนาม (จิตภาวะ) ซึ่งเป็นการเรียนรู้ไปตามความเจริญเติบโต (พัฒนาการ) ของชีวิต

ขั้นตอนที่ 5 การเรียนรู้ของมนุษย์มีแกนหลัก 2 แกน คือ 1) การฝึกฝนตนเองเรื่อง คีล (Self-training in Morality) 2) การฝึกฝนตนเองเรื่องสมาธิ (Self-training in Mentality or Concentration) 2) การฝึกฝนตนเองเรื่องปัญญา (Self-training in Wisdom)

ขั้นตอนที่ 6 การพัฒนาปัญญา ซึ่งต้องพัฒนาโดยการแสวงหาความรู้ (สุตมยปัญญา) การฝึกฝนคัมภีร์ (จินตมยปัญญา) และการฝึกฝนตนเอง (ภาวนามยปัญญา) (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2528), หน้า 46) ซึ่งมีความสัมพันธ์กับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

ทักษะของคนในศตวรรษที่ 21 ที่ทุกคนจะต้องเรียนรู้ตลอดชีวิต คือ การเรียนรู้ 3R x 7C

3R คือ Reading (อ่านออก) (W) Riting (เขียนได้) และ (A) Rithematics (คิดเลขเป็น)

7C ได้แก่ Critical Thinking and Problem Solving (ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และทักษะในการแก้ปัญหา) Creativity and Innovation (ทักษะด้านการสร้างสรรค์ และนวัตกรรม) Cross-Cultural Understanding (ทักษะด้านความเข้าใจความต่างวัฒนธรรม ต่างกระบวนทัศน์) Collaboration, Teamwork and Leadership (ทักษะด้านความร่วมมือ การทำงานเป็นทีม และภาวะผู้นำ) Communications, Information, and Media Literacy (ทักษะด้านการสื่อสารสารสนเทศ และรู้เท่าทันสื่อ) Computing and ICT Literacy (ทักษะด้านคอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร) Career and Learning Skills (ทักษะอาชีพ และทักษะการเรียนรู้) [ออนไลน์ วันที่ 2 มกราคม 2559]

2.2 ขอบเขตด้านประชากร / ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการเรียนรู้เชิงพุทธเพื่อเสริมสร้างการบูรณาการศาสตร์แห่งความรู้ ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหาร คณาจารย์ และนิสิตบัณฑิตศึกษา โดย การสัมภาษณ์ (Interview) แบบเจาะจง จำนวน 5 รูป และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้บริหาร อาจารย์ผู้สอน และผู้ทรงคุณวุฒิที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน จำนวน 8 รูป/คน

2.3 ขอบเขตด้านสถานที่ ผู้วิจัยศึกษาเอกสารต่างๆ และคัมภีร์ในพระพุทธศาสนา

2.4 ขอบเขตด้านระยะเวลา การศึกษาเริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคม – เดือนธันวาคม 2559

4. วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยจะดำเนินการเป็น 2 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาการเรียนรู้เชิงพุทธและทักษะแห่งความรู้ในศตวรรษที่ 21 โดยศึกษาจากเอกสารและสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้บริหารและคณาจารย์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วังน้อย จำนวน 10 รูป/คน

ขั้นตอนที่ 2 พัฒนาทักษะความรู้ในศตวรรษที่ 21 ด้วยหลักการเรียนรู้เชิงพุทธ โดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เป็นการสนทนาพูดคุยกันประมาณ 8 รูป/คน โดยกลุ่มผู้บริหาร อาจารย์ผู้สอน และผู้ทรงคุณวุฒิที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วังน้อย

ขั้นตอนที่ 2 เพื่อเสนอรูปแบบการเรียนรู้เชิงพุทธในศตวรรษที่ 21 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ กลุ่มผู้บริหาร และคณาจารย์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วังน้อย จำนวน 10 รูป/คน

5. ผลการวิจัย

5.1 การเรียนรู้เชิงพุทธและทักษะแห่งความรู้ในศตวรรษที่ 21

ต้องเป็นไปตามวัตถุประสงค์เชิงมโนธรรมและวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม เน้นวิธีการเรียนรู้ การค้นพบด้วยตนเอง การประเมินตนเองและปรับปรุงแก้ไขผลแห่งการปฏิบัตินั้นเป็นนิจ โดยมีครูเป็นกัลยาณมิตรคอยชี้แนะแนวทาง ช่วยสร้างบรรยากาศทางวิชาการและสิ่งแวดล้อมที่มีสุนทรียภาพ โดยมีกระบวนการที่ผัสสะทั้ง 6 ประการของมนุษย์ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ได้สัมผัสและสัมพันธ์กับสิ่งเร้า เกิดธาตุรู้ คือ รู้สึก, หมายรู้, รู้คิด, รู้แจ้ง และมีการกระทำโต้ตอบฝึกฝนอบรมตนเองหรือโดยกัลยาณมิตรจนประจักษ์ผล เกิดความรู้และความดี สามารถสร้างความผาสุกตามสมควรแก่เหตุปัจจัย และมีความเป็นอิสระพ้นจากทุกข์และความเป็นทาสของอารมณ์ ผัสสะเป็นแหล่งแห่งความรู้ ความรู้ทั้งปวงเกิดขึ้นที่ผัสสะ คืออาศัยการรับรู้โดยผ่านอายตนะทั้ง 6 ซึ่งสามารถจัดกลุ่มความรู้ได้เป็น 2 ประเภท คือ

1) ความรู้ที่ได้ทางปัญจทวาร คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ได้แก่ความรู้ในขั้นต้น กล่าวคือ รูรูปร่าง เสียง กลิ่น รส และสัมผัส

2) ความรู้ที่ได้ทางมโนทวาร คือ ใจ ได้แก่ สิ่งทั้งหลายที่ใจรู้ที่ใจคิด อารมณ์ทั้งหลายที่เกิดขึ้นในใจ

สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปราณี อ่อนศรี ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การพัฒนา รูปแบบการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการเรียนรู้ที่ใช้สมองเป็นฐานของนักเรียนพยาบาล วิทยาลัยพยาบาลกองทัพบก” ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการเรียนรู้ที่ใช้สมองเป็นฐาน (ACTOR Model) ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ขั้นวิธีเพื่อการผ่อนคลาย (Approach to relaxation) 2) ขั้นการใช้ผังมโนทัศน์ (Concept mapping) 3) ขั้นการถ่ายโยงการเรียนรู้ (Transfer of learning) 4) ขั้นการบริหารสมอง (Operation to Brain-Gym) และ 5) ขั้นการคิดไตร่ตรอง (Reflection) (ปราณี อ่อนศรี, หน้า บทคัดย่อ)

5.2 การพัฒนาทักษะความรู้ในศตวรรษที่ 21 ด้วยหลักการเรียนรู้เชิงพุทธ

การจัดการการเรียนรู้ทางอายตนะทั้ง 6 เป็นการจัดการการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์โดยอาศัยกระบวนการทั้ง 2 คือ ควบคุมพฤติกรรมทางกายและทางวาจา (ศีล) ฝึกฝนอบรมพฤติกรรมทางใจให้สงบจากสิ่งรบกวนใดๆ (สมาธิ) พัฒนาความคิด ทศนคติให้ถูกต้องตั้งตามแนวแห่งพุทธะ รู้เท่าทันปัจจุบันสามารถเผชิญกับปัญหาได้อย่างองอาจ ไม่ขลาดกลัว (ปัญญา) ซึ่งมีขั้นตอนการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์ 6 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 พระพุทธศาสนามองมนุษย์ ทั้งในฐานะที่เป็นเอกัตบุคคคล และในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม ซึ่งต้องอยู่ร่วมกับผู้อื่น (กัลยาณมิตร) ตามหลักพระพุทธศาสนา

ขั้นตอนที่ 2 มนุษย์เป็นเวไนยสัตว์ หรือ เวไนยบุคคล สามารถได้รับการสั่งสอน ฟีกฝนและอบรมบ่มนิสัย ได้ ขึ้นอยู่กับอุปนิสัยของแต่ละบุคคลที่จะสามารถรับการอบรมสั่งสอนได้

ขั้นตอนที่ 2 มนุษย์มีภาวะทางสติปัญญาแต่กำเนิด (สชาติกปัญญา) และแม้ว่ามนุษย์จะมีความแตกต่างกัน ก็จำเป็นต้องได้รับการพัฒนาให้เกิดการเรียนรู้ (โยคปัญญา)

ขั้นตอนที่ 4 พระพุทธศาสนาอธิบายหลักการเรียนรู้ของมนุษย์ว่าเกิดขึ้นในวิถีชีวิตมีลักษณะเป็นองค์รวมของ รูป (กายภาพ: กาย-วาจา) กับนาม (จิตภาวะ) ซึ่งเป็นการเรียนรู้ไปตามความเจริญเติบโต (พัฒนาการ) ของชีวิต

ขั้นตอนที่ 5 การเรียนรู้ของมนุษย์มีแกนหลัก 2 แกน คือ 1) การฝึกฝนตนเองเรื่อง ศิล 2) การฝึกฝนตนเองเรื่องสมาธิ 2) การฝึกฝนตนเองเรื่องปัญญา

ขั้นตอนที่ 6 การพัฒนาปัญญา ซึ่งต้องพัฒนาโดยการแสวงหาความรู้ (สุตมยปัญญา) การฝึกฝนคันคิด (จินตมยปัญญา) และการฝึกฝนตนเอง (ภาวนามยปัญญา)

โดยบูรณาการกับ ทักษะของคนในศตวรรษที่ 21 ที่ทุกคนจะต้องเรียนรู้ตลอดชีวิต คือ การเรียนรู้ 3R x 7C คือ อ่านออก เขียนได้ คิดเลขเป็นมีทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และทักษะในการแก้ปัญหา ทักษะด้านการสร้างสรรค์ และนวัตกรรม ทักษะด้านความเข้าใจความต่างวัฒนธรรม ต่างกระบวนทัศน์ ทักษะด้านความร่วมมือ การทำงานเป็นทีม และภาวะผู้นำ ทักษะด้านการสื่อสารสารสนเทศ และรู้เท่าทันสื่อ ทักษะด้านคอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ทักษะอาชีพ และทักษะการเรียนรู้

สอดคล้องกับแนวคิดของ พระธรรมปิฎก ได้ขยายความคำว่าเวไนยสัตว์ ไว้ว่า “สัตว์” มีความหมายถึงสิ่งมีชีวิตที่ยังติดข้องอยู่กับ รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส หรือหากพิจารณาในเรื่ององค์ประกอบของชีวิตก็คือ ชั้น 5 ได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ สัตว์ เป็น “สิ่งที่มีความรู้สึกและเคลื่อนไหวไปตัวเอง รวมถึงเทพ มาร พรหม มนุษย์ เปรต อสุรกาย ดิรัจฉาน และสัตว์นรก ในบาฬีเพ่งเอามนุษย์ก่อนอย่างอื่น ไทยมักเพ่งเอาดิรัจฉาน” (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), และ สุมน อมรวิวัฒน์ ได้อธิบายความแตกต่างของระดับจิตระหว่างมนุษย์และสัตว์ ดังนี้ (สุมน อมรวิวัฒน์, หน้า 25)

1. จิตของมนุษย์ เป็นจิตซึ่ง เป็นอิสระ สงบพอ เย็นพอดี ควบคุมได้ ฝึกฝนอบรมได้ เกษม สะอาด
2. จิตของสัตว์ เป็นทาส มุ่งความอยู่รอด ถูกกระตุ้นโดยสัญชาตญาณ ควบคุมไม่ได้ฝึกฝนไม่ได้ หวงแหน โทดเหี้ยม

หลักการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนา ปรากฏในพุทธพจน์ที่แสดงว่ามนุษย์เป็นสัตว์ที่ต้องฝึกและฝึกให้พัฒนาได้ นอกจากนั้นการฝึกและพัฒนาคนต้องฝึกไปพร้อมกันทั้งทางด้านกายและด้านจิต ดังจะขอยกตัวอย่างมาพอสังเขป

1. ทนโต เสฎฐิ มนุสเสสุ : ในหมู่มนุษย์ คนประเสริฐ คือคนที่ฝึกแล้ว (ขุ.ธ.(ไทย) 25/221/124)
2. วรมสสตรา ทนตา อาชาเนีย จ สินธวา กุญชรา จ มหานาคา อตตทนโต ตโต วร : อัสตร อาชาไนย สินธพ และช้างหลวงฝึกแล้วล้วนดีเลิศ แต่คนที่ฝึกตนแล้ว ประเสริฐยิ่งกว่านั้น (ขุ.ธ.(ไทย) 25/222/124)
3. วิชชาจรณสมปนโน โส เสฎฐิ เทวมานุเส : คนที่สมบูรณ์ด้วยความรู้และความประพฤติ เป็นผู้ประเสริฐสุดทั้งในหมู่มนุษย์และเทวดา (ที.ปา.(ไทย) 11/140/102)

5.2 รูปแบบการเรียนรู้เชิงพุทธในศตวรรษที่ 21 ผลการวิจัยพบว่า

L=Learning (การเรียนรู้) หมายถึง ขั้นตอนการเรียนรู้ 6 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 พระพุทธศาสนา มองมนุษย์ ทั้งในฐานะที่เป็นเอกัตบุคคล ขั้นตอนที่ 2 มนุษย์เป็นเวไนยสัตว์ หรือ เวไนยบุคคล สามารถได้รับการสั่งสอน ฟีกฝนและอบรมบ่มนิสัยได้ตามกำลังความสามารถของตน ขั้นตอนที่ 2 มนุษย์มีภาวะทางสติปัญญามาแต่กำเนิดขึ้นอยู่กับภาวะทางปัญญาของแต่ละบุคคล ขั้นตอนที่ 4 พระพุทธศาสนาอธิบายหลักการเรียนรู้ของมนุษย์ว่าเกิดขึ้นในวิถีชีวิตมีลักษณะเป็นองค์รวมของ รูป ขั้นตอนที่ 5 การเรียนรู้ของมนุษย์มีแกนหลัก 2 แกน ได้แก่ ศิลปสมาธิ และปัญญา ขั้นตอนที่ 6 การพัฒนาปัญญา จุดหมายของการเรียนรู้ที่สำคัญ คือ การเกิดปัญญา ซึ่งต้องพัฒนาโดยการแสวงหาความรู้ (สุตมยปัญญา) การฝึกฝนคัมภีร์ (จินตมยปัญญา) และการฝึกฝนตนเอง (ภาวนามยปัญญา)

S = Sense (อายตนะภายในและภายนอก) หมายถึง อายตนะภายในและภายนอก ได้แก่ อายตนะภายใน ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ อายตนะภายนอก รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และธรรมารมณ์ รับรู้การเรียนรู้ตามขั้นตอน 6 ขั้นตอน

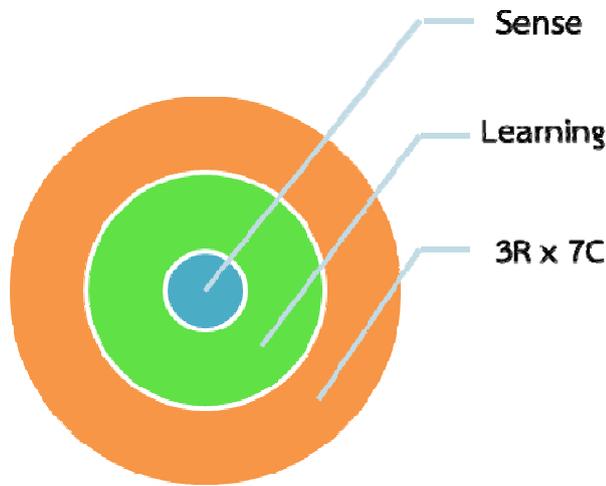
3R x 7C (ทักษะการเรียนรู้) หมายถึง อ่านออก เขียนได้ คิดเลขเป็นคือการคิดวิเคราะห์ที่ได้ และเสริมด้วยทักษะการเรียนรู้ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และทักษะในการแก้ปัญหา ทักษะด้านการสร้างสรรค์ และนวัตกรรม ทักษะด้านความเข้าใจความต่างวัฒนธรรม ต่างกระบวนทัศน์ ทักษะด้านความร่วมมือ การทำงานเป็นทีม และภาวะผู้นำ ทักษะด้านการสื่อสารสารสนเทศ และรู้เท่าทันสื่อ ทักษะด้านคอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ทักษะอาชีพ และทักษะการเรียนรู้ สิ่งเหล่านี้เป็นการเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เชิงพุทธเพื่อเสริมสร้างการบูรณาการศาสตร์แห่งความรู้

สอดคล้องกับแนวคิดของ ดุชฎี สีตลวรางค์ กล่าวว่า การอธิบายหลักการเรียนรู้ข้อนี้ถ้าจะให้ชัดเจน ผู้อ่านต้องศึกษาเรื่องเบญจขันธ์ หรือ ขันธ์ 5 อันเป็นองค์ประกอบของมนุษย์ เพราะความรู้สาระสำคัญในพระพุทธศาสนานั้นคือ (ดุชฎี สีตลวรางค์, 2522, หน้า 172)

1. ความรู้ชัดซึ่งขันธ์ 5 เหตุเกิดแห่งขันธ์ 5 ความดับแห่งขันธ์ 5 และปฏิบัติในถึงความดับแห่งขันธ์ 5
2. ความรู้ชัด ซึ่งความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา และความเสื่อมไปเป็นธรรมดาของขันธ์ 5
2. ความรู้ชัด ซึ่งคุณโทษ และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งขันธ์ 5”

จากหลักการเรียนรู้ข้างต้น สุมน อมรวิวัฒน์ ได้นำมาอธิบายวิธีการเรียนการสอนด้วยกระบวนกรซิมซัซ ซึ่งเป็นกระบวนกรพัฒนารูปกับนาม รวมกันเข้าเป็นชีวิตหรือขันธ์ 5 ได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ความข้อนี้อาจอธิบายให้เข้ากับศัพท์ทาง ครุศาสตร์ว่า การเรียนการสอน เป็นการพัฒนามนุษย์ด้านพฤติกรรม ความรู้ การรับรู้ การคิดพิจารณาและความรู้แจ้ง ทั้งนี้ผู้เรียนต้องใช้สติและปัญญากำกับการฝึกฝนอบรมโดยตลอด หากอธิบายชัดเจนขึ้น การพัฒนารูปกับนามเป็นฐานของการเรียนรู้ทั้งหมดของมนุษย์ (สุมน อมรวิวัฒน์, หน้า 12)

6. องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

อธิบาย L S 3R x 7C Model ได้ดังต่อไปนี้

L = Learning (การเรียนรู้) หมายถึง ขั้นตอนการเรียนรู้ 6 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 พระพุทธศาสนา มองมนุษย์ ทั้งในฐานะที่เป็นเอกัตบุคคล ขั้นตอนที่ 2 มนุษย์เป็นเวไนยสัตว์ หรือ เวไนยบุคคล สามารถได้รับการสั่งสอน ฝึกฝนและอบรมบ่มนิสัยได้ตามกำลังความสามารถของตน ขั้นตอนที่ 2 มนุษย์มีภาวะทางสติปัญญามาแต่กำเนิดขึ้นอยู่กับภาวะทางปัญญาของแต่ละบุคคล ขั้นตอนที่ 4 พระพุทธศาสนาอธิบายหลักการเรียนรู้ของมนุษย์ว่าเกิดขึ้นในวิถีชีวิตมีลักษณะเป็นองค์รวมของ รูป ขั้นตอนที่ 5 การเรียนรู้ของมนุษย์มีแกนหลัก 2 แกน ได้แก่ ศีลสมาธิ และปัญญา ขั้นตอนที่ 6 การพัฒนาปัญญา จุดหมายของการเรียนรู้ที่สำคัญ คือ การเกิดปัญญา ซึ่งต้องพัฒนาโดยการแสวงหาความรู้ (สุตมยปัญญา) การฝึกฝนค้นคิด (จินตมยปัญญา) และการฝึกฝนตนเอง (ภาวนามยปัญญา)

S = Sense (อายตนะภายในและภายนอก) หมายถึง อายตนะภายในและภายนอก ได้แก่ อายตนะภายใน ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ อายตนะภายนอก รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และธรรมารมณณ์ รับรู้การเรียนรู้ตามขั้นตอน 6 ขั้นตอน

3R x 7C (ทักษะการเรียนรู้) หมายถึง อ่านออก เขียนได้ คิดเลขเป็นคือการคิดวิเคราะห์ที่ได้ และเสริมด้วยทักษะการเรียนรู้ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และทักษะในการแก้ปัญหา ทักษะด้านการสร้างสรรค์และนวัตกรรม ทักษะด้านความเข้าใจความต่างวัฒนธรรม ต่างกระบวนทัศน์ ทักษะด้านความร่วมมือ การทำงานเป็นทีม และภาวะผู้นำ ทักษะด้านการสื่อสารสารสนเทศ และรู้เท่าทันสื่อ ทักษะด้านคอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ทักษะอาชีพ และทักษะการเรียนรู้ สิ่งเหล่านี้เป็นการเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เชิงพุทธเพื่อเสริมสร้างการบูรณาการศาสตร์แห่งความรู้

7. ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยเสนอข้อเสนอแนะจากการวิจัยครั้งนี้ โดยมีรายละเอียดดังนี้

7.1 ข้อเสนอแนะการวิจัยเชิงนโยบาย

1) ควรศึกษาการบูรณาการศาสตร์แห่งความรู้จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องภายในองค์กรของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

2) ควรศึกษาการเรียนรู้เชิงพุทธเพื่อเสริมสร้างการบูรณาการศาสตร์แห่งความรู้ทั้งภาครัฐและเอกชน

3) ควรศึกษากระบวนการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ในศตวรรษที่ 21

7.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรวิจัยกระบวนการเสริมสร้างการเรียนรู้เชิงพุทธตามผัสสะทั้ง 6 ประการของมนุษย์ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ได้สัมผัสและสัมพันธ์กับสิ่งเร้า เกิดธาตุรู้

2) ควรวิจัยกระบวนการบูรณาการการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในการพัฒนาปัญญา จุดหมายของการเรียนรู้ที่สำคัญ คือ การเกิดปัญญา ซึ่งต้องพัฒนาโดยการแสวงหาความรู้ (สุตมยปัญญา) การฝึกฝนค้นคิด (จินตมยปัญญา) และการฝึกฝนตนเอง (ภาวนามยปัญญา)

3) ควรวิจัย พุทธบูรณาการเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ตาม आयตนะภายในคือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ आयตนะภายนอกคือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และธรรมารมณ์ ในศตวรรษที่ 21

8. บรรณานุกรม

กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2552. กรุงเทพมหานคร:

โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2540). การเรียนรู้ชุมชนทรัพยากร. กรุงเทพมหานคร:

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

จิราภรณ์ พิมพ์ใจใส. (2552). การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามทฤษฎีการสร้างความรู้ เพื่อส่งเสริมความสามารถในการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาล. วิทยานิพนธ์ดุขฎิบัณฑิต.

บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ดุขฎิ สีสลวรงค์. (2522). การศึกษาในสังคมพระพุทธศาสนาตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก.

วิทยานิพนธ์การศึกษาดุขฎิบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ประเวศ วะสี. (2542). ปฏิรูปการเรียนรู้ ผู้เรียนสำคัญที่สุด. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร:

คุรุสภาลาดพร้าว.

ประหยัด จิระวรพงศ์. (2549). การเรียนรู้ตามการพัฒนาของสมอง Brain-Based Learning: BBL.

วารสารเทคโนโลยีการศึกษามหาวิทยาลัยบูรพา. ปีที่ 2 ฉบับที่ 1. กันยายน 2549.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2528). พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ. พิมพ์ครั้งที่ 6.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2529). **พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.**

กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2524). **พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาแปล. ชุด 91 เล่ม.** กรุงเทพฯ :

มหามกุฏราชวิทยาลัย.

วินัย วีระพัฒนานนท์. (2542). **หลักเกณฑ์และรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรที่พึงประสงค์ในระดับบัณฑิตศึกษา**

ทบวงมหาวิทยาลัย. รายงานการวิจัย. กรุงเทพมหานคร: อรุณการพิมพ์.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2544). **สรุปสาระสำคัญแนวทางการปฏิรูปการศึกษา**

ระดับอุดมศึกษา. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิก.

สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย. (2554). **รายงานการสัมมนาทางวิชาการเรื่องการศึกษาปฏิรูปการเรียนการสอน**

และหลักสูตรในระดับอุดมศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย.

สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ. (2544). **เทคนิคแห่งความสำเร็จ: เรียนรู้สู่ครูมืออาชีพ.**

พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์.

9. คำขอบคุณ

รายงานการวิจัยฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความอนุเคราะห์จากผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่าย ซึ่งเป็นทั้งแรงผลักดัน ให้กำลังใจ ช่วยเหลือ ให้คำปรึกษาและแนะนำให้แก่ผู้วิจัยเป็นอย่างดี โอกาสนี้ผู้วิจัยขอขอบพระคุณคณาจารย์ เจ้าหน้าที่มหาวิทยาลัยทุกท่าน และขอขอบคุณสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยที่ได้ให้โอกาสตีพิมพ์ผลงานวิจัยในครั้งนี้